

Total No. of Questions : 6]

SEAT No. :

P1568

[Total No. of Pages : 4

[4951]-1

B.Ed. (Part - I) (General)

EDUCATION FOR NEW TIMES (Paper - I)

(2008 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Answers to the two sections should be written in separate answer books.*
- 3) *Figures to the right indicate full marks.*
- 4) *Essay type questions carry twelve marks and the answers of the same are expected to be written in 300 to 350 words.*
- 5) *Short answer type questions carry four marks and answer to the same are expected to be written in 130 to 150 words.*
- 6) *Students should specifically follow the limitation of words.*
- 7) *In any condition student will not get supplement.*

SECTION - I

Q1) Write Educational Philosophy of Ravindranath Tagore with the help of following points.

- a) Meaning of Education
- b) Goals of Education
- c) Teacher
- d) Concept of Discipline

How will you implement this philosophy through your day to day teaching? [12]

OR

What are the Educational Objectives given in Kothari Commission? Write how will you achieve these objectives in your school through Co-curricular Activities?

Q2) What do you mean by education for character formation? As a teacher what efforts will you take character building in your school? [12]

OR

What do you mean by philosophy? Write the use of philosophy in human life and explain the cor-relationship between Education and Philosophy.

P.T.O.

- Q3)** Write short notes on any four of the following : **[16]**
- a) Four activities for success of Non-formal Education.
 - b) Importance of Education for Peace.
 - c) Qualities of a Good Teacher.
 - d) Vedic aims of Education.
 - e) Concept of Liberal Education.
 - f) Role of teacher in the age of globalization.

SECTION - II

- Q4)** What is Social Change? What are the barriers in social change? Write, how education is helpful for the proper social change. **[12]**

OR

What is Non-government organizations? What are the characteristics of Non-government Organizations? Explain their role in educational development.

- Q5)** Explain the concept of Reference Group and Peer Group. Write contribution of Reference Group and Peer Group for students personality development. **[12]**

OR

Explain the present status of Women Education, write the effectiveness of measures taken by the government level for the Women Education.

- Q6)** Write short notes on any four of the following : **[16]**
- a) Educational importance of Urbanization and Westernization.
 - b) Functions of the school in the modern time.
 - c) Educational importance of school interactions.
 - d) Efforts taken by any two organizations for the Education of deprived people.
 - e) Educational importance of Literature and Movies.
 - f) Precautions taken by the students for using internet.

Total No. of Questions : 6]

P1568

[4951]-1

B.Ed. (Part - I) (General)

EDUCATION FOR NEW TIMES (Paper - I)

(2008 Pattern)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना :-
- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक.
 - 2) दोन विभागांची उत्तरे स्वतंत्र उत्तर पत्रिकेत लिहा.
 - 3) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
 - 4) निबंधवजा प्रश्न बारा गुणांचा असून उत्तर 300 ते 350 शब्दांत अपेक्षित आहे.
 - 5) लघुत्तरी चार गुणांच्या प्रश्नांचे उत्तर 130 ते 150 शब्दांत अपेक्षित आहे.
 - 6) उत्तरसाठी दिलेली शब्द मर्यादा कटाक्षाने पाळाव्यात.
 - 7) कोणत्याही परिस्थितीत विद्यार्थ्यांना पुरवणी मिळणार नाही.

विभाग - पहिला

प्रश्न 1) रवींद्रनाथ टागोरांचे शिक्षण विषयक तत्त्वज्ञान खालील मुद्द्यांच्या आधारे लिहा. [12]

- अ) शिक्षणाचा अर्थ
- ब) शिक्षणाची ध्येये
- क) शिक्षक
- ड) शिस्तविषयक संकल्पना

हे तत्त्वज्ञान तुमच्या दैनंदिन अध्यापनातून कसे अमलांत आणाल ?

किंवा

कोठारी आयोगातील शिक्षणाची उद्दिष्टे कोणती ? तुमच्या शाळेत सहशालेय अभ्यासक्रमातून ती उद्दिष्टे तुम्ही कशी साध्य कराल ते लिहा.

प्रश्न 2) चारित्र्य निर्मितीचे शिक्षण म्हणजे काय ? चारित्र्य निर्मितीसाठी तुमच्या शाळेत शिक्षक म्हणून तुम्ही कोणते प्रयत्न कराल ते लिहा. [12]

किंवा

तत्त्वज्ञान म्हणजे काय हे तत्त्वज्ञानाचा मानवी जीवनामध्ये कोणता उपयोग होतो ते लिहून शिक्षण व तत्त्वज्ञान यांच्यातील संबंध स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) खालीलपैकी कोणत्याही चार प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा.

[16]

- अ) अनौपचारिक शिक्षण यशस्वी करण्यासाठी चार उपक्रम
- ब) शांततेकरिता शिक्षणाचे महत्त्व
- क) चांगल्या शिक्षकाचे गुण
- ड) वैदिक कालिन शिक्षणाची ध्येये
- इ) उदार शिक्षणाची संकल्पना
- फ) जागतिकी करणाऱ्या युगातील शिक्षकाची भूमिका

विभाग - दुसरा

प्रश्न 4) सामाजिक परिवर्तन म्हणजे काय ? समाज परिवर्तनात येणारे अडथळे कोणते ? इष्ट समाज परिवर्तनासाठी शिक्षणाची कशी मदत होते ते लिहा.

[12]

किंवा

अशासकीय संघटना म्हणजे काय ? अशासकीय संघटनांची वैशिष्ट्ये कोणती ? शैक्षणिक विकासामध्ये त्यांची भूमिका स्पष्ट करा.

प्रश्न 5) संदर्भ समूह व समवयस्क समूह संकल्पना स्पष्ट करा. विद्यार्थ्यांच्या व्यक्तिमत्त्वविकासात संदर्भ समूह व समवयस्क समूहांचे योगदान लिहा.

[12]

किंवा

स्त्री शिक्षणाची सद्यस्थिती स्पष्ट करून स्त्री शिक्षणाबाबत शासकीय पातळीवर केल्या जाणाऱ्या उपाययोजनांची परिणामकारकता लिहा.

प्रश्न 6) खालीलपैकी कोणत्याही चारवर टिपा लिहा.

[16]

- अ) शहरीकरण व पाश्चात्यिकरणाचे शैक्षणिक महत्त्व
- ब) आधुनिक काळातील शाळेची कार्ये
- क) शाळेतील आंतरक्रियांचे शैक्षणिक महत्त्व
- ड) वंचितांच्या शिक्षणासाठी कोणत्याही दोन संस्थांकडून केले जाणारे प्रयत्न
- इ) साहित्य व चित्रपट या समूहसंपर्क साधनांचे शैक्षणिक महत्त्व
- फ) इंटरनेट वापरासंबंधी विद्यार्थ्यांनी घ्यावयाची दक्षता

Total No. of Questions : 6]

SEAT No. :

P1569

[Total No. of Pages : 4

[4951]-2

B.Ed. (Part - I) (General)

PSYCHOLOGY OF DEVELOPMENT AND LEARNING

(Paper - II) (2008 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*
- 3) *Answers to the two sections should be written in separate answer books.*
- 4) *The word limit for answers to the 12 marks questions is 300 - 350.*
- 5) *The word limit for answers to the 4 marks questions is 130 - 150.*
- 6) *No supplement shall be provided to the students.*

SECTION - I

Q1) 'Adolescence is a period of storm and stress'. Explain the statement with examples. What measures can a school adopt to promote better adjustment of its adolescent students. [12]

OR

What are the causes of maladjustment among students? How can you create awareness regarding child exploitation as a teacher?

Q2) Explain the concept of 'Stress Management'. What are the causes of stress among students? How will you help your students to reduce their stress. [12]

OR

Explain the concept and need of 'Special Education'. How can you cater to the special educational needs of the visually impaired children in your class?

Q3) Answer the following (Any Four) : [16]

- a) Explain how social heredity affects the growth and development of a child.

P.T.O.

- b) How is the 'case study' method useful for a teacher?
- c) What activities can be organised for teachers to develop in them competencies for inclusion?
- d) Give one example each to explain individual differences due to age, self concept, socio-economic status and emotions.
- e) Explain the nature of educational psychology.
- f) Write four activities that can be organised to cater to the needs of 'gifted children'.

SECTION - II

Q4) Explain the concept of learning? Explain with examples how you will use Thorndike's Laws of learning in teaching. [12]

OR

Explain with example the concept of memory. What measures can you suggest to minimize forgetting of your students?

Q5) What is perception? What are the factors that affect perception? Explain with examples how you will use Gestalt's principles in teaching. [12]

OR

Explain transfer of learning. Explain the types of transfer of learning. How will you use transfer of learning in teaching of your school subject.

Q6) Answer the following (Any Four) : [16]

- a) Explain any four functions of a teacher.
- b) Illustrate the steps of concept formation.
- c) Write the educational importance of Gardner's theory of Multiple Intelligence (any four points).
- d) Suggest four programs for developing creativity in students.
- e) Write the limitations of Trial and Error method.
- f) Explain the levels and importance of student - student interaction.

Total No. of Questions : 6]

P1569

[4951]-2

B.Ed. (Part - I) (General)

PSYCHOLOGY OF DEVELOPMENT AND LEARNING

(Paper - II) (2008 Pattern)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
- 2) उजवीकडील आकडे गुण दर्शवितात.
- 3) प्रत्येक विभागासाठी स्वतंत्र उत्तरपत्रिका वापरावी.
- 4) 12 गुणांच्या उत्तरासाठी शब्दमर्यादा 300 - 350 आहे.
- 5) 4 गुणांच्या उत्तरासाठी शब्दमर्यादा 130 - 150 आहे.
- 6) विद्यार्थ्यांना पुरवणी दिली जाणार नाही.

विभाग - I

प्रश्न 1) “कौमार्यावस्था वादळी अशांततेचा काळ आहे” हे विधान सोदाहरण स्पष्ट करा. कौमार्यावस्थेतील विद्यार्थ्यांचे चांगले समायोजन साधण्यासाठी शाळेला कोणत्या उपाययोजना करता येतील ? [12]

किंवा

विद्यार्थ्यांमधील विसमायोजनाची कारणे कोणती ? शिक्षकांमध्ये बाल शोषणा संबंधी जाणीवजागृती कशी निर्माण करता येईल ?

प्रश्न 2) ‘ताण-तणावाचे’ व्यवस्थापन संकल्पना स्पष्ट करा. विद्यार्थ्यांमधील ताण तणावाची कारणे कोणती ? विद्यार्थ्यांमधील ताण-तणाव कमी करण्यासाठी त्यांना कशी मदत कराल ? [12]

किंवा

विशेष शिक्षणाची संकल्पना व गरज स्पष्ट करा. तुमच्या वर्गातील दृष्टिदोष असणाऱ्या विद्यार्थ्यांच्या विशेष शैक्षणिक गरजांसाठी तुम्ही काय कराल ?

प्रश्न 3) खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणतेही चार) [16]

- अ) बालकाच्या वाढ व विकासावर सामाजिक अनुवंश कसा परिणाम करतो हे स्पष्ट करा.
- ब) 'व्यक्तिअभ्यास' पद्धत शिक्षकाला कशी उपयुक्त आहे ?
- क) शिक्षकांमध्ये समावेशना साठी क्षमता विकसित करण्यासाठी कोणत्या उपक्रमांचे आयोजन करता येईल ?
- ड) वय, स्व. संकल्पना, सामाजिक आर्थिक स्तर व भावना यामुळे आढळणारे व्यक्तिभेद स्पष्ट करण्यासाठी प्रत्येकी एक उदाहरण लिहा.
- इ) शैक्षणिक मानसशास्त्राचे स्वरूप स्पष्ट करा.
- फ) प्रतिभावंत विद्यार्थ्यांच्या गरजा पुरविण्यासाठी चार उपक्रम सूचवा.

विभाग - II

प्रश्न 4) अध्ययन ही संकल्पना स्पष्ट करा. थॉर्नडाईक यांच्या अध्ययनविषयक नियमांचा अध्यापनात वापर कसा कराल ते सोदाहरण स्पष्ट करा. [12]

किंवा

स्मरण ही संकल्पना सोदाहरण स्पष्ट करा. विद्यार्थ्यांचे विस्मरण कमी व्हावे म्हणून तुम्ही कोणते उपाय सुचवाल ?

प्रश्न 5) अवबोध म्हणजे काय ? अवबोधावर परिणाम करणारे घटक स्पष्ट करा गेस्टॉल्टचे समष्टीवादाचे तत्त्वे अध्यापनात कसे वापराल ते सोदाहरण स्पष्ट करा. [12]

किंवा

अध्ययन संक्रमण ही संकल्पना स्पष्ट करा. अध्ययन संक्रमणाचे प्रकार सांगा. तुमच्या अध्यापन पद्धतीचे अध्यापन करताना अध्ययन संक्रमणाच्या कसा उपयोग कराल ते सोदाहरण स्पष्ट करा.

प्रश्न 6) खालीलपैकी कोणत्याही चारवर टिपा लिहा. [16]

- अ) शिक्षकांची कोणतीही चार कार्ये स्पष्ट करा.
- ब) संकल्पना निर्मितीच्या पायऱ्या सोदाहरण स्पष्ट करा.
- क) गार्डनरच्या बहुविध घटक उपपत्तीचे शैक्षणिक महत्त्व लिहा. (कोणतेही चार मुद्दे)
- ड) विद्यार्थ्यांच्या सर्जनशीलतेच्या विकासासाठी चार उपक्रम सुचवा.
- इ) प्रयत्न प्रमाद पद्धतीच्या मर्यादा लिहा.
- फ) विद्यार्थी-विद्यार्थी आंतरक्रियांचे स्तर सांगून त्यांचे महत्त्व स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 6]

SEAT No. :

P1570

[Total No. of Pages : 4

[4951]-3

B.Ed. (Part - I) (General)

SCHOOL MANAGEMENT - PRINCIPLES AND PRACTICES

(Paper - III) (2008 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Answers to the two sections should be written in separate answer books.*
- 3) *Figures to the right indicate full marks.*
- 4) *Essay type questions carry 12 marks and the answers of the same are expected in 300 to 350 words each.*
- 5) *Short answer type questions which carry 4 marks are to be written in 130 to 150 words each.*
- 6) *Supplement should not be provided.*

SECTION - I

Q1) Explain concept, meaning of institutional planning. Explain steps involved in it to help of example. Write merits of institutional planning. [12]

OR

State Maharashtra State Educational Administrative set up. Explain functions of Director of Education.

Q2) Explain functions and qualities of the following factors regarding educational process. [12]

- a) Head master
- b) Supervisor

OR

Explain concept and meaning of management. Henry Fayol's and Taylor's principal's Explain.

P.T.O.

- Q3)** Answer the following in short (Any Four) : **[16]**
- a) Explain autocratic style of leadership with its merits and demerits.
 - b) Explain functions of National Council of Educational Research and Training.
 - c) Write function of District Education Officer.
 - d) Write any four Rules in Maharashtra Employees of private schools (conditions of service) Act 1981.
 - e) Explain infrastructural facilities in high excellence school.
 - f) What is meant by Total Quality Management give example.

SECTION - II

- Q4)** What is class room management? Write how teacher-students interaction and impressive use of educational aids beneficial in classroom management. **[12]**

OR

What is teachers self appraisal? Prepare the questionnaire for the self appraisal for secondary school teachers. Attempt following points for it.

- a) Preparation
 - b) Participation in Co-curricular activities
 - c) Actual teaching
 - d) Problem solving of student
 - e) Feedback
- Q5)** Prepare the research proposal with respect to use of action research for the enhancement of quality in teaching with example. **[12]**

OR

What is over crowded classes? Thinking with interaction between crowded classes and school discipline which remedies will be applicable to overcome from it.

- Q6)** Answer the following in short (Any Four) : **[16]**
- a) Which are the functions of subject teacher association.
 - b) Why In-service training is important for the teachers.
 - c) What is the need of event management at school level.
 - d) To avoid the problems of stagnation which remedies will be applicable.
 - e) What is the role of research in development of Education Faculty.
 - f) Which are the problems faced by granted school to sanction the non salary grant.

Total No. of Questions : 6]

P1570

[4951]-3

B.Ed. (Part - I) (General)

शालेय व्यवस्थापन-तत्व व कार्यवाही

(Paper - III) (2008 Pattern)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना :-
- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
 - 2) दोन विभागांची उत्तरे स्वतंत्र उत्तरपत्रिकेत लिहा.
 - 3) उजव्या बाजूचे अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
 - 4) निबंधवजा प्रश्न 12 गुणांचा असून उत्तर 300 ते 350 शब्दांत अपेक्षित आहे.
 - 5) लघुत्तरी 4 गुणांच्या प्रश्नांचे उत्तर 130 ते 150 शब्दांत अपेक्षित आहे.
 - 6) पुरवणी दिली जाणार नाही.
-

विभाग - पहिला

प्रश्न 1) संस्थानिहाय नियोजनाची संकल्पना, अर्थ स्पष्ट करा. संस्थानिहाय नियोजनाच्या पायऱ्या उदाहरणाद्वारे स्पष्ट करा. संस्थानिहाय नियोजनाचे फायदे सांगा. [12]

किंवा

महाराष्ट्र राज्य शैक्षणिक प्रशासनाचा आराखडा सांगून शिक्षण संचालकांची कार्ये स्पष्ट करा.

प्रश्न 2) शिक्षण प्रक्रियेच्या संदर्भातील मुख्याध्यापक व पर्यवेक्षक यांची कार्ये व गुणवैशिष्ट्ये सांगा. [12]

किंवा

व्यवस्थापनाची संकल्पना व अर्थ स्पष्ट करा. हेन्री फेयॉल व टेलरची तत्वे स्पष्ट करा.

- प्रश्न 3) खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही चार) [16]
- अ) एकाधिकारशाही नेतृत्व शैली गुणदोषासह स्पष्ट करा.
 - ब) राष्ट्रीय शैक्षणिक संशोधन व प्रशिक्षण परिषदेची कार्ये स्पष्ट करा.
 - क) जिल्हा शिक्षण अधिकाऱ्याची कार्ये सांगा.
 - ड) महाराष्ट्र खाजगी शालेय सेवकांसाठीचे (सेवेच्या अटी) नियम 1981 च्या कायद्यातील कोणतेही चार नियम स्पष्ट करा.
 - इ) अति उत्कृष्ट शाळेतील भौतिक सोयी सुविधा स्पष्ट करा.
 - फ) एकूण गुणवत्ता व्यवस्थापन म्हणजे काय ? उदाहरणासह स्पष्ट करा.

विभाग - दुसरा

- प्रश्न 4) वर्गव्यवस्थापन म्हणजे काय ? वर्गव्यवस्थापन करतांना शिक्षक, विद्यार्थी आंतरक्रियां व शैक्षणिक साधनांचा प्रभावी वापर कसा फायदेशीर ठरतो ते लिहा. [12]

किंवा

शिक्षकांचे स्वयंमूल्यमापन म्हणजे काय ? माध्यमिक स्तरावरील शिक्षकांच्या स्वयंमूल्यमापनांसाठी प्रश्नावली तयार करा. त्यासाठी खालील मुद्दे विचारात घ्या.

- अ) पूर्वतयारी
- ब) अध्यापनेतर उपक्रमातील सहभाग
- क) प्रत्यक्ष अध्यापन
- ड) विद्यार्थ्यांच्या अडचणींचे निराकरण
- इ) प्रलाभरण

- प्रश्न 5) अध्यापनातील गुणवत्ता उंचावण्यासाठी कृतीसंशोधनाचा वापर करण्यासंदर्भात संशोधन आराखडा सोदाहरण तयार करा. [12]

किंवा

वर्गातील अतिविद्यार्थी संख्या म्हणजे काय ? वर्गातील अतिविद्यार्थी संख्या व शालेय शिस्तीच्या समस्या यातील आंतरसंबंध विचारात घेऊन त्यांच्या निराकरणासाठी कोणत्या उपाययोजना कराव्यात ?

- प्रश्न 6) खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही चार) [16]
- अ) विषय शिक्षक संघटनांची कार्ये कोणती ?
 - ब) शिक्षकांनी सेवांतर्गत प्रशिक्षण घेणे महत्त्वाचे का आहे ?
 - क) प्रसंग व्यवस्थापनाची शालेय स्तरावरील गरज कोणती ?
 - ड) स्थगितीच्या समस्या टाळण्यासाठी कोणत्या उपाययोजना करता येतील ?
 - इ) शिक्षण क्षेत्रातील विकासामध्ये संशोधनाची भूमिका कोणती ?
 - फ) अनुदानित शाळांतील वेतनेतर अनुदान मंजूर होतांना येणाऱ्या समस्या कोणत्या ?

Total No. of Questions : 6]

SEAT No. :

P1571

[Total No. of Pages : 6

[4951]-4

B.Ed. (Part - I) (General)

**INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGY
AND INSTRUCTIONAL SYSTEM
(Paper - IV) (2008 Pattern)**

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Answers to the two sections should be written in separate answer books.*
- 3) *Figures to the right indicates full marks.*
- 4) *Essay type questions carry twelve marks and the answers of the same are expected to be written in 300 to 350 words.*
- 5) *Short answer type questions carry four marks and to the same are expected to be written in 130 to 150 words.*
- 6) *In any condition supplement will not be provided.*

SECTION - I

Q1) How ICT is important in daily life? How will you use ICT in education with respect to Teaching-Learning process, publication, evaluation & research? **[12]**

OR

Develop a technology project based for class IX of any subject of your choice with respect to following points.

- a) Project objectives
- b) Instructional procedure
- c) Technology support
- d) Activities to be accomplished
- e) Student products
- f) Assessments

P.T.O.

Q2) Describe the characteristics of application software. How will you use word processor to make your day to day activities more effective with respect to **[12]**

- a) Teaching - Learning process
- b) Administrative work
- c) Evaluation

OR

What are the characteristics of web based learning? How will you use web based learning for self-learning?

Q3) Answer in brief (Any Four) : **[16]**

- a) What is the role of Edusat in distance learning?
- b) How will you use CAL for effective learning?
- c) Explain the educational use of bios.
- d) How will you use digital camera and scanner effectively to enhance the quality of pre-sentations?
- e) What is the importance of e-library as learning resource in education?
- f) Explain copyright act.

SECTION - II

Q4) a) What is system? Explain different components of system. **[6]**

b) How do the characteristics of system reflect in school as a system. **[6]**

OR

a) What are the advantages of instructional system to secondary teachers? **[4]**

b) How will you use the factors of instructional system for development of curriculum? **[8]**

- Q5)** a) What is mastery learning model? Explain the steps of mastery learning model. [6]
b) How does mastery learning model differ from modified system model?[6]

OR

- a) What is validation? How will you check the validity of your programme? [6]
b) How will you use the steps of master validation to evaluate instructional material? [6]

Q6) Answer the following questions (Any Four) : [16]

- a) Explain the difference between education and training.
b) Write the uses of instructional system in education.
c) What is programmed instruction? Write the characteristics of linear programmed instruction.
d) What are the characteristics of synectic model?
e) Explain the principles of selecting technology for instruction.
f) Write the difference between group testing and field testing for master validation.

Total No. of Questions : 6]

P1571

[4951]-4

B.Ed. (Part - I) (General)

माहिती आणि संप्रेषण तंत्रज्ञान आणि अनुदेशन प्रणाली
(Paper - IV) (2008 Pattern)
(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
2) दोन विभागांची उत्तरे स्वतंत्र उत्तरपत्रिकेत लिहावीत.
3) उजव्या बाजूचे अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
4) निबंधवजा प्रश्न 12 गुणांचा असून प्रत्येकी 300 ते 350 शब्दांत उत्तर अपेक्षित आहे.
5) लघुत्तरी प्रश्न 4 गुणांचा असून प्रत्येकी 130 ते 150 शब्दांत उत्तर अपेक्षित आहे.
6) कोणत्याही परिस्थितीमध्ये पूरवणी मिळणार नाही.

विभाग - पहिला

प्रश्न 1) दैनंदिन जीवनात माहिती संप्रेषण तंत्रज्ञान कसे महत्वाचे आहे ? शिक्षणात अध्ययन-अध्यापन प्रक्रिया, प्रकाशन, मुल्यमापन आणि संशोधन या संदर्भात माहिती संप्रेषण तंत्रज्ञानाचा उपयोग तुम्ही कसा कराल ? [12]

किंवा

तुमच्या आवडीच्या एका विषयाच्या इ 9 वी च्या विद्यार्थ्यांसाठी तंत्रज्ञानाधारित प्रकल्प पुढील मुद्द्यांच्या आधारे विकसित करा.

अ) प्रकल्पाची उद्दिष्ट्ये	ब) अनुदेशन प्रक्रिया
क) तंत्रज्ञानाचे सहाय्य	ड) पूर्ण करावयाच्या कृती (समाविष्ट)
इ) विद्यार्थी उत्पादिते	फ) मुल्यांकन

प्रश्न 2) ऑप्लिकेशन सॉफ्टवेअरची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा. दैनंदिन उपक्रम अधिक परिणामकारक करण्याकरिता वर्ड प्रोसेसरचा उपयोग पुढील मुद्द्यांच्या संदर्भात करा. [12]

- अ) अध्ययन-अध्यापन प्रक्रिया
- ब) प्रशासकीय कार्य
- क) मूल्यमापन

किंवा

वेब आधारित अध्ययनाची वैशिष्ट्ये कोणती ? स्वयं अध्ययनासाठी वेब आधारित अध्ययनाचा उपयोग कसा कराल ?

प्रश्न 3) थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही चार) [16]

- अ) दूरस्थ शिक्षणातील 'एज्युसॅट' ची भूमिका कोणती ?
- ब) प्रभावी अध्ययनाकरिता सी ए एल (CAL) चा उपयोग कसा कराल ?
- क) ब्लॉगचे शैक्षणिक उपयोग स्पष्ट करा.
- ड) सादरीकरणाची गुणवत्ता वाढविण्यासाठी डिजिटल कॅमेरा आणि स्कॅनर यांचा उपयोग कसा कराल ?
- इ) शिक्षणामध्ये अध्ययनाचा स्रोत म्हणून ई-लायब्ररीचे महत्व काय ?
- फ) स्वामित्व हक्क कायदा स्पष्ट करा.

विभाग - दुसरा

प्रश्न 4) अ) प्रणाली म्हणजे काय ? प्रणालीचे विविध घटक स्पष्ट करा. [6]

ब) शाळा या प्रणालीमध्ये प्रणालीची वैशिष्ट्ये कशी प्रतिबिंबित होतात ? [6]

किंवा

अ) माध्यमिक शिक्षकांना अनुदेशन प्रणालीचे फायदे कोणते ? [4]

ब) अनुदेशन प्रणालीच्या घटकांचा उपयोग अभ्यासक्रम विकसनासाठी कसा कराल ? [8]

प्रश्न 5) अ) प्रभुत्व अध्ययन प्रतिमान म्हणजे काय ? प्रभुत्व अध्ययन प्रतिमानाच्या पायऱ्या स्पष्ट करा. [6]

ब) प्रभुत्व अध्ययन प्रतिमान हे सुधारित प्रणाली प्रतिमानापेक्षा कसे वेगळे आहे ? [6]

किंवा

अ) सप्रमाणता म्हणजे काय ? तुमच्या कार्यक्रमाच्या सप्रमाणतेची तपासणी कशी कराल ? [6]

ब) अनुदेशन साहित्याच्या मूल्यमापनासाठी प्रभुत्व सप्रमाणतेच्या पायऱ्यांचा वापर कसा कराल ? [6]

प्रश्न 6) उत्तरे लिहा. (कोणतेही चार)

[16]

- अ) शिक्षण आणि अनुदेशन यातील फरक स्पष्ट करा.
- ब) अनुदेशन प्रणालीचे शिक्षणातील उपयोग लिहा.
- क) क्रमन्वित अनुदेशन म्हणजे काय ? रेषीय अभिक्रम अनुदेशनाची वैशिष्ट्ये लिहा.
- ड) संयुक्त-असंयुक्तिकता प्रतिमानाची वैशिष्ट्ये कोणती ?
- इ) अनुदेशनासाठी तंत्रज्ञान निवडीची तत्त्वे स्पष्ट करा.
- फ) प्रभुत्व सप्रमाणतेसाठी सामुहिक परीक्षण व वैयक्तिक परीक्षण यातील फरक लिहा.

Total No. of Questions : 3]

SEAT No. :

P1572

[Total No. of Pages : 13

[4951]-5

B.Ed. (Part - I) (General)

EDUCATIONAL EVALUATION AND ELECTIVES

**(Section - I i.e. Educational Evaluation is compulsory for all &
Section - II will be any one elective)**

(Paper - V) (2008 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Answers of the two sections (subjects) should be written in separate answer book.*
- 3) *For all students, Section - I is compulsory i.e. Educational Evaluation. From electives, student can select any one elective & write answers in a separate answer book.*
- 4) *Figures to the right hand of the questions indicate marks.*
- 5) *Students should follow the given words limit. Long answer 300 to 350 words, short answer 130 to 150 words.*
- 6) *In any situation, students will not get supplements.*
- 7) *Use of single memory calculator is allowed.*

- सूचना :-*
- 1) *सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहे.*
 - 2) *दोन विभागांची उत्तरे स्वतंत्र उत्तरपत्रिकेत लिहावीत.*
 - 3) *विभाग 1 म्हणजे शैक्षणिक मूल्यमापन सर्वांना अनिवार्य आहे. विभाग 2 मधील निवडलेल्या वैकल्पिक विषयाची उत्तरे स्वतंत्र उत्तरपत्रिकेत लिहावीत.*
 - 4) *प्रश्नांच्या उजवीकडील अंक प्रश्नांचे गुण दर्शवितात.*
 - 5) *उत्तरासाठी खालील शब्द मर्यादा पाळाण्यात दीर्घोत्तरी 300 ते 350 शब्द लघुत्तरी 130 ते 150 शब्द.*
 - 6) *आपणास दिलेल्या उत्तरपत्रिकांशिवाय इतर पुरवणी मिळणार नाही.*
 - 7) *आकडेमोकीसाठी एकच स्मृती असलेले गणक यंत्र वापरण्यास परवानगी आहे.*

P.T.O.

EDUCATIONAL EVALUATION (Paper - V)
SECTION - I

[Max. Marks : 40

Q1) Explain the concept of evaluation. Explain with appropriate examples the inter-relationship between three components. **[12]**

OR

Write the difference between summative and formative evaluation. Give different quantitative & qualitative tools of evaluation used for internal assessment & maintaining cumulative record of the students. Explain with example.

Q2) a) Find out coefficient of correlation between History & Geography from the given data by Spearman's Rank Difference Method & interpret it. **[8]**

Student	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J
Marks History	40	42	38	45	30	32	30	38	25	20
Marks Geography	75	70	68	70	67	63	63	62	63	60

b) Explain with figs the types of skewness. **[4]**

OR

a) Find out the 'mean' using assume mean method for the following frequency distribution & interpret it. **[8]**

Class intervals	88	80	72	64	56	48	40	32	24	16	8	0
	95	87	79	71	63	55	47	39	31	23	15	7
Frequency	1	2	4	5	8	10	6	4	4	2	3	1

b) Explain the difference between the terms percentile & percentile rank. **[4]**

Q3) Answer any four of the following in brief : **[16]**

- a) Advantages & limitations of on line examination.
- b) 'Open book system is not suitable for high school students' - Justify.
- c) Give uses of 'exam on demand' for students.
- d) Define standard score. Give types of standard score with one example.
- e) Standard deviation is the most reliable & stable measure of variability- Explain.
- f) Explain the relationship between 'reliability & validity'.

शैक्षणिक मूल्यमापन व वैकल्पिक
(पेपर - V)
(मराठी रूपांतर)

विभाग - पहिला

[एकूण गुण : 40]

प्रश्न 1) मूल्यमापन संकल्पना स्पष्ट करा. मूल्यमापन प्रक्रियेतील तीन घटकांचा परस्परसंबंध उदाहरणासह स्पष्ट करा. [12]

किंवा

संकलित व विकासात्मक मूल्यमापन यातील फरक स्पष्ट करा. विद्यार्थ्यांचे अंतर्गत मूल्यमापन व संकलित नोंदपत्रक तयार करतांना संख्यात्मक व गुणात्मक मूल्यमापन साधनांचा वापर कसा कराल ते उदाहरणासह स्पष्ट करा.

प्रश्न 2) अ) खालीलदिलेल्या माहितीवरून इतिहास व भूगोल या विषयातील सहसंबंध गुणक स्विकारमनच्या श्रेणीअंतर पद्धतीने काढून अर्थनिर्वचन करा. [8]

विद्यार्थी	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J
इतिहास गुण	40	42	38	45	30	32	30	38	25	20
भूगोल गुण	75	70	68	70	67	63	63	62	63	60

ब) विषमितेचे प्रकार आकृती काढून स्पष्ट करा. [4]

किंवा

अ) खालीलदिलेल्या माहितीवरून गृहीत मध्यमान पद्धतीने मध्यमान काढा व अर्थनिर्वचन करा. [8]

वर्गांतरे	88	80	72	64	56	48	40	32	24	16	8	0
	95	87	79	71	63	55	47	39	31	23	15	7
वारंवारिता	1	2	4	5	8	10	6	4	4	2	3	1

ब) शततमक व शततमक क्रम यातील फरक स्पष्ट करा. [4]

प्रश्न 3) खालीलपैकी कोणत्याही चार प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा. [16]

- अ) ऑनलाईन परीक्षेचे फायदे व मर्यादा कोणत्या ?
- ब) माध्यमिक शाळेतील मुलांना खुली पुस्तक परीक्षा योग्य का नाही ? सकारण स्पष्ट करा.
- क) 'मागणीनुसार परीक्षेचे' विद्यार्थ्यांला होणारे फायदे कोणते ?
- ड) प्रमाणित प्राप्तांक म्हणजे काय ? प्रमाणित प्राप्तांकाचे प्रकार उदाहरणासह स्पष्ट करा.
- इ) 'प्रमाण-विचलन हे विचलनशीलतेचे सर्वात स्थिर व विश्वसनिय परिमाण आहे. हे विधान स्पष्ट करा.
- फ) सप्रमाणाता व विश्वसनीयता यातील परस्परसंबंध स्पष्ट करा.

ॐ ॐ ॐ

**INTRODUCTION TO GUIDANCE AND COUNSELLING IN
SCHOOL OBJECTIVES**

(Elective - I) (Paper - V)

SECTION - II

[Max. Marks : 40

Q1) What is guidance? Explain the steps of guidance at school level with an example. **[12]**

OR

Write the difference between personal guidance and Educational guidance. Explain the usability of both at school level with an example.

Q2) Explain the concept of counselling. Explain the need and principle of counselling with suitable example. **[12]**

OR

What is group counselling? Explain the usability of lecture and dramatics of counselling with an example.

Q3) Write short notes (any four) : **[16]**

- a) Rating - Scale - concept and uses
- b) Explain any two factor of seven point plan in guidance.
- c) Importance of interview techniques in guidance.
- d) Steps of counselling.
- e) Characteristics of non-directive counselling.
- f) Importance of follow-up service.

शालेय व्यवस्थेतील मार्गदर्शन आणि समुदेशनाची ओळख

(वैकल्पिक - I) (पेपर - V)

(मराठी रूपांतर)

विभाग - दुसरा

[एकूण गुण : 40]

प्रश्न 1) मार्गदर्शन म्हणजे काय ? शालेय स्तरावर मार्गदर्शनाच्या पायऱ्या सोदाहरण स्पष्ट करा. [12]

किंवा

वैयक्तिक व शैक्षणिक मार्गदर्शनातील फरक लिहा. या दोहोंची शालेय स्तरावरील उपयुक्तता सोदाहरण स्पष्ट करा.

प्रश्न 2) समुपदेशनाची संकल्पना स्पष्ट करा. समुपदेशनाची गरज व हेतू सोदाहरण स्पष्ट करा. [12]

किंवा

समुह समुपदेशन म्हणजे काय ? व्याख्यान व नाट्यीकरण तंत्राची उपयुक्तता सोदाहरण स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) टिपा लिहा. (कोणत्याही चार) [16]

- अ) पदनिश्चयन श्रेणी संकल्पना व उपयोग.
- ब) मार्गदर्शनाच्या सप्तसूत्री योजनेतील दोन घटक स्पष्ट करा.
- क) मार्गदर्शनात मुलाखत तंत्राचे महत्त्व.
- ड) समुपदेशनाच्या पायऱ्या
- इ) अनिर्देशित समुपदेशनाची वैशिष्ट्ये
- फ) अनुधावन कार्य - महत्त्व

POPULATION EDUCATION AND ADULT EDUCATION

(Elective - II) (Paper - V)

SECTION - II

[Max. Marks : 40]

Q1) You have been given the responsibility of supervision and evaluation of a adult education programme implimented in a village. Explain in detail your plan of action to fulfill this function effectively. **[12]**

OR

What are the objectives of population education? Explain with examples, how will you fulfill these objectives through your teaching of school subject.

Q2) What are the problems of population in India? Explain the remedies on problems of population through School Education. **[12]**

OR

What are the characteristics of Adult Education? Explain with examples, the status of adult education before and after independence of India.

Q3) Answer the following in short (Any Four) : **[16]**

- a) Role of NGO's in Adult Education.
- b) Characteristics of World Population.
- c) Adult Education and NPE 1978.
- d) Effects of over population on natural resources in India.
- e) Concept of Population Education.
- f) Androgogy.

लोकसंख्या शिक्षण आणि प्रौढ शिक्षण
(वैकल्पिक - II) (पेपर - V)
(मराठी रूपांतर)

[एकूण गुण : 40]

विभाग - दुसरा

प्रश्न 1) तुमच्याकडे एका गावात राबविण्यात आलेल्या प्रौढ शिक्षण कार्यक्रमाचे पर्यवेक्षण व मूल्यमापनाची जबाबदारी देण्यात आलेली आहे. या कार्यक्रमाची कार्यवाही प्रभावी होण्यासाठी कृती आराखड्याचे सविस्तर स्पष्टीकरण द्या. [12]

किंवा

लोकसंख्या शिक्षणाची उद्दिष्ट्ये कोणती ? तुम्ही शिकवित असलेल्या शालेय विषयातून ही उद्दिष्ट्ये कशी साध्य कराल ते उदाहरणासह स्पष्ट करा.

प्रश्न 2) भारतातील लोकसंख्येच्या समस्या कोणत्या ? शालेय शिक्षणातून लोकसंख्येच्या समस्येवर करावयाचे उपाय स्पष्ट करा. [12]

किंवा

प्रौढ शिक्षणाची वैशिष्ट्ये कोणती ? भारतीय स्वातंत्र्यापूर्वी व नंतर प्रौढ शिक्षणाच्या स्थितीचे उदाहरणासह स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) टिपा द्या. (कोणत्याही चार) [16]

- अ) प्रौढ शिक्षणात अशासकीय संस्थांची भूमिका
- ब) जागतिक लोकसंख्येची वैशिष्ट्ये
- क) प्रौढ शिक्षण आणि NPE 1978.
- ड) वाढत्या लोकसंख्येचा भारतातील नैसर्गिक स्रोतांवरील परिणाम
- इ) लोकसंख्या शिक्षणाची संकल्पना
- फ) प्रौढ अध्ययनशास्त्र (Androgogy)

INTRODUCTION TO EDUCATIONAL RESEARCH

(Elective - III) (Paper - V)

SECTION - II

[Max. Marks : 40

Q1) Researcher wants to study the problems of working women, suggest a tool for data collection in this research with justification. Explain the characteristics, merits and limitations of this tool. **[12]**

OR

What are the methods of educational research? Explain the nature, characteristics and steps of survey method.

Q2) Define hypothesis? Explain the need of hypothesis in educational research. Write two forms of hypothesis with suitable examples. **[12]**

OR

What is educational research? Explain the characteristics and types of educational research.

Q3) Attempt any four of the following : **[16]**

- a) Explain two types of experimental design.
- b) How will you select the research problem?
- c) Enlist the various steps of research proposal writing.
- d) Why the external and internal criticism is important in historical research?
- e) Explain the concept of action research with suitable examples.
- f) What is fundamental research? Give its characteristics.

शैक्षणिक संशोधनाची ओळख

(वैकल्पिक - III) (पेपर - V)

(मराठी रूपांतर)

[एकूण गुण : 40]

विभाग - दुसरा

प्रश्न 1) संशोधकाला नोकरी करणाऱ्या महिलांच्या समस्यांचा अभ्यास करायचा आहे. या संशोधनात माहिती संकलनाचे साधन सुचवा व ते सकारण लिहा. या साधनाची वैशिष्ट्ये, गुण आणि मर्यादा स्पष्ट करा. [12]

किंवा

शैक्षणिक संशोधनाच्या पद्धती कोणत्या ? सर्वेक्षण पद्धतीचे स्वरूप, वैशिष्ट्ये आणि पायऱ्या स्पष्ट करा.

प्रश्न 2) परिकल्पनेची व्याख्या लिहा. शैक्षणिक संशोधनात परिकल्पनेची गरज स्पष्ट करा. परिकल्पनेचे दोन प्रकार सोदाहरण लिहा. [12]

किंवा

शैक्षणिक संशोधन म्हणजे काय ? शैक्षणिक संशोधनाची वैशिष्ट्ये आणि प्रकार स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) खालीलपैकी कोणत्याही चार प्रश्नांची उत्तरे लिहा. [16]

अ) प्रायोगिक अभिकल्पाचे दोन प्रकार स्पष्ट करा.

ब) संशोधन समस्येची निवड तुम्ही कशी कराल ?

क) संशोधन आराखडा लेखनाच्या पायऱ्या लिहा.

ड) ऐतिहासिक संशोधनात बाह्य आणि आंतरिक चिकित्सा महत्वाची का आहे ?

इ) कृती संशोधनाची संकल्पना सोदाहरण स्पष्ट करा.

फ) मूलभूत संशोधन म्हणजे काय ? त्याची वैशिष्ट्ये लिहा.

HEALTH, PHYSICAL EDUCATION & YOGA

(Elective - IV) (Paper - V)

SECTION - II

[Max. Marks : 40

Q1) Explain concept of physical fitness. 'Physical fitness affects the daily performance' explain this statement with examples. **[12]**

OR

Write in detail about 'Quality of life depends upon health'.

Q2) Explain the relationship between stages of yoga and total health. **[12]**

OR

Explain with appropriate examples usability of various activities in Physical Education for all round development of students.

Q3) Write Short Notes (any four) : **[16]**

- a) Concept of W.H.R.
- b) Pranayam
- c) Factors of balanced diat.
- d) Factors affecting physical fitness.
- e) Definition of Exercise and Physical Activity.
- f) Health is Wealth.

आरोग्य, शारीरिक शिक्षण आणि योग
(वैकल्पिक - IV) (पेपर - V)
(मराठी रूपांतर)

[एकूण गुण : 40]

विभाग - दुसरा

प्रश्न 1) शारीरिक सुदृढतेची संकल्पना स्पष्ट करा. 'दैनंदिन कार्यमानावर शारीरिक सुदृढतेचा परिणाम होतो' हे विधान उदाहरणांसह स्पष्ट करा. [12]

किंवा

'जीवनाच्या रजी आरोग्यावर अवलंबून असतो' या विषयी सविस्तर लिहा.

प्रश्न 2) योगाची अंगे आणि संपूर्ण आरोग्य यातील संबंध स्पष्ट करा. [12]

किंवा

विद्यार्थ्यांच्या सर्वांगीण विकासासाठी शारीरिक शिक्षणातील विविध उपक्रमांची उपयुक्तता उदाहरणांच्या आधारे स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) टिपा हिला. (कोणत्याही चार) [16]

- अ) डब्ल्यू. एच. आर. ची संकल्पना
- ब) प्राणायाम
- क) संतुलित आहाराचे घटक
- ड) शारीरिक सुदृढतेवर परिणाम करणारे घटक
- इ) व्यायाम आणि शारीरिक उपक्रमाची व्याख्या
- फ) आरोग्य हिच संपत्ती

ENVIRONMENTAL EDUCATION AND DISASTER MANEGEMENT

(Elective - V) (Paper - V)

SECTION - II

[Max. Marks : 40

Q1) Which things should be remembered for implementation of rescue of victims? How will you manage the disaster when there is a fire in your school Hostel? **[12]**

OR

Environmental health and human society are closely related, with reference to this statement, Explain the need and importance of environmental education with example.

Q2) Which are types of pollution? Explain causes of Radioactive pollution with example. How can you teach environmental Education through school subjects? **[12]**

OR

Explain the concept of disaster management. How will give disaster management education? Explain with examples.

Q3) Write notes (any four) : **[16]**

- a) Explain the disaster management cycle?
- b) How will you manage the solid waste material in the school?
- c) How will you train the students for the preparation of Disaster management at personal level?
- d) How will you manage the diseases caused by air pollution?
- e) Why it is necessary to keep environmental balance?
- f) Explain any two responsibilities of disaster control center with example.

पर्यावरण शिक्षण व आपत्ती व्यवस्थापन

(वैकल्पिक - V) (पेपर - V)

(मराठी रूपांतर)

[एकूण गुण : 40]

विभाग - दुसरा

प्रश्न 1) अपादग्रस्ताच्या सुटका कार्याची अमंलबजावणी करताना कोणत्या गोष्टी लक्षात ठेवाव्यात. “तुमच्या शाळेच्या वस्तीगृहास आग लागली.” तर तुम्ही आपत्तीचे व्यवस्थापन कसे कराल ?

[12]

किंवा

पर्यावरणीय आरोग्य व मानवसमाज यांचा घनिष्ठ संबंध आहे. या विधानाच्या संदर्भात पर्यावरण शिक्षणाची गरज व त्याचे महत्त्व सोदाहरण स्पष्ट करा.

प्रश्न 2) प्रदूषणाचे प्रकार लिहून किरणोत्सर्गी प्रदूषणाची कारणे स्पष्ट करा. शिक्षक म्हणून तुम्ही शालेय विषयातून पर्यावरण शिक्षण कसे द्याल ?

[12]

किंवा

आपत्ती व्यवस्थापनाची संकल्पना स्पष्ट करा. आपत्ती व्यवस्थापनाचे शिक्षण विविध उदाहरणांच्या माध्यमातून कसे देता येईल ते स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) टिपा हिला. (कोणत्याही चार)

[16]

- अ) आपत्कालीन व्यवस्थापनाचे चक्र स्पष्ट करा.
- ब) शाळेमध्ये घनकचऱ्याचे व्यवस्थापन कसे कराल ?
- क) आपत्तीची पूर्वतयारी करण्यासाठी व्यक्तीगत पातळीवर विद्यार्थ्यांना प्रशिक्षण कसे द्याल ?
- ड) हवा प्रदूषणामूळे होणाऱ्या आजाराच्या नियंत्रणाचे व्यवस्थापन कसे कराल ?
- इ) पर्यावरणीय समतोल राखणे आवश्यक का आहे ते लिहा.
- फ) आपत्ती नियंत्रण केंद्राच्या कोणत्याही दोन जबाबदाऱ्या सविस्तर स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 3]

SEAT No. :

P1573

[Total No. of Pages : 23

[4951]-6

B.Ed. (Part - I) (General)

SUBJECT EDUCATION

**(Marathi, English, Hindi, Sanskrit, Urdu, Mathematics, Science,
History, Geography, Economics, Commerce)**

(Paper - VI) (2008 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Answers of the two subjects should be written in separate answer books.*
- 3) *Figures to the right of the questions indicate marks.*
- 4) *Write answers of question nos. 1 and 2 in about 350 words each.*
- 5) *Write answers of question no. 3 in about 150 words each.*
- 6) *Students should strictly follow word limit while writing answers.*
- 7) *No suppliments will be provided to the students.*

- सूचना :-*
- 1) *सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहे.*
 - 2) *दोन विषयांची उत्तरे स्वतंत्र उत्तरपत्रिकेत लिहावीत.*
 - 3) *प्रश्नांच्या उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.*
 - 4) *प्रश्न क्र. 1 व 2 ची उत्तरे प्रत्येक 300 शब्दांत लिहावीत.*
 - 5) *प्रश्न क्र. 3 ची उत्तरे प्रत्येकी 150 शब्दांत लिहावी.*
 - 6) *विद्यार्थ्यांनी उत्तरासाठी दिलेली शब्दमर्यादा कटाक्षाने पाहावी.*
 - 7) *कोणत्याही परिस्थितीत विद्यार्थ्यांना पुरवणी मिळणार नाही.*

P.T.O.

मराठी शिक्षण

[एकूण गुण : 40]

प्रश्न 1) मराठी भाषेच्या संरचनेचे महत्त्व लिहा मराठी भाषेच्या संरचनेची वैशिष्ट्ये लिहून भाषा शिक्षक म्हणून संरचनेचा अध्यापनात कसा वापर कराल ? [12]

किंवा

मराठी अध्यापनाच्या विविध पद्धती कोणत्या ? माध्यमिक स्तरावर वापरल्या जाणाऱ्या कोणत्याही एका अध्यापन पद्धतीची वैशिष्ट्ये लिहा. अध्ययन-अध्यापनाच्या दृष्टीने या पद्धतीचे गुण व मर्यादा लिहा. [12]

प्रश्न 2) मातृभाषा मराठी विषयाच्या चांगल्या पाठ्यपुस्तकाचे निकष लिहा. तुम्ही अभ्यासलेल्या कोणत्याही एका मराठी विषयाच्या पाठ्यपुस्तकाचे परीक्षण करा. [12]

किंवा

‘वैज्ञानिक दृष्टीकोन’ या मूल्याचा अर्थ व उद्दिष्टे लिहा. हे मूल्य माध्यमिक स्तरावरील विद्यार्थ्यांमध्ये रूजविण्यासाठी मातृभाषा शिक्षक म्हणून तुम्ही कोणते प्रयत्न कराल ते सविस्तर लिहा. [12]

प्रश्न 3) खालीलपैकी कोणत्याही चार प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा : [16]

- अ) आशय विश्लेषणाची गरज स्पष्ट करून उद्दिष्टे लिहा.
- ब) प्राविण्य कसोटी व नैदानिक कसोटी यातील फरक लिहा.
- क) गद्य अध्यापनाची चार उद्दिष्टे लिहा.
- ड) शैक्षणिक तंत्रज्ञानाचा मराठी अध्यापनात वापर तुम्ही कसा कराल ?
- इ) ‘मातृभाषा मराठी अध्यापक इतर अध्यापकापेक्षा वेगळा कसा आहे’ – गुणवैशिष्ट्यासह स्पष्ट करा.
- फ) सहशालेय उपक्रम म्हणजे काय ? सहशालेय उपक्रमांचे मराठी अध्यापनातील महत्त्व स्पष्ट करा.

ॐ ॐ ॐ

ENGLISH EDUCATION

[Max. Marks : 40]

Q1) What is the concept 'Content-Cum-Methodology'? Which steps will you follow while implementing the concept content-cum-methodology? [12]

OR

What is the place of English in the school curriculum? Explain your answer with Three Language Formula. [12]

Q2) What is the difference between curriculum and syllabus? Explain the types of syllabus with suitable examples. [12]

OR

What are the various methods of teaching English? Explain 'Direct Method' with its principles, procedure, merits and limitations. [12]

Q3) Answer any four of the following : [16]

- a) How will you inculcate the values 'Scientific Attitude' and 'National Integrity' through English Content.
- b) What are the special methods of teaching speaking?
- c) What different types of composition will you use in teaching English.
- d) Explain the use of pictures and computer in teaching English.
- e) Explain the qualities of good English teacher.
- f) If you will find ten students of std. VII weak in speaking English. What remedial teaching plan will you prepare to improve their speaking skill?

हिंदी शिक्षण

[पूर्णांक : 40]

प्रश्न 1) भाषा के विविध रूप बताते हुए राष्ट्रभाषा तथा आंतरराष्ट्रीय भाषा की आवश्यकता स्पष्ट कीजिए । [12]

अथवा

अध्यापन सूत्रों की आवश्यकता बताते हुए किन्हीं चार सूत्रों का अध्यापन में आप किस प्रकार उपयोग करोगे, सोदाहरण लिखिए । [12]

प्रश्न 2) हिन्दी संरचना के प्रकार बताते हुए हिन्दी विधा के अनुसार संरचना तैयार कीजिए । [12]

अथवा

दस गाभातत्व बताते हुए किन्हीं दो गाभा तत्वों को छात्रों-तक पहुँचाने के लिए कक्षा पाँचवी से लेकर नौवीं तक के किन्हीं दो-दो पाठों के उदा. देते हुए स्पष्टिकरण कीजिए । [12]

प्रश्न 3) किन्हीं चार उप-प्रश्नों के उत्तर लिखिए - [16]

- अ) अभ्यासानुवर्ती कार्यक्रमों का महत्व ।
- ब) हिन्दी भाषा-शिक्षा में शिक्षा-साधनों की आवश्यकता ।
- क) प्रश्नपत्र बनाते वक्त संविधान-सारणी की उपयुक्तता ।
- ड) त्रिभाषा-सूत्र की आवश्यकता ।
- इ) आशययुक्त अध्यापन पद्धति का महत्व ।
- फ) मूल्य-शिक्षा की आवश्यकता ।

SANSKRIT EDUCATION

[Max. Marks : 40]

Q1) What are the characteristics of good Sanskrit Teacher? Explain with examples. [12]

OR

What is co-relation? State importance of co-relation. Explain correlation of sanskrit subject with the following subject. [12]

- a) Marathi
- b) Hindi
- c) Science

Q2) What is content-cum-methodology? State the importance & need of content-cum-methodology in teaching - learning of sanskrit. [12]

OR

Evaluate 9th std. sanskrit Text Book as per the norms of ideal Text Book.[12]

Q3) Write the answers of any four questions of the following : [16]

- a) State importance of sanskrit subject in school curriculum.
- b) What precautions should be taken in using pictures in teaching sanskrit.
- c) Explain advantages of conversion method of sanskrit teaching.
- d) Prepare two questions to evaluate content of any unit of 10th std. sanskrit subject.
- e) How will you inculcate the value neatness through sanskrit teaching.
- f) Explain how will you apply Dramatization Method in teaching of sanskrit.

संस्कृत शिक्षण

[एकूण गुण : 40]

प्रश्न 1) आदर्श संस्कृत शिक्षकाची गुणवैशिष्ट्ये कोणती ? सोदाहरण स्पष्ट करा. [12]

किंवा

समवाय म्हणजे काय ? समवायाचे महत्व विषद करा ? संस्कृत विषयाचा पुढील विषयांशी असलेल्या समवाय स्पष्ट करा. [12]

- अ) मराठी
- ब) हिंदी
- क) विज्ञान

प्रश्न 2) आशययुक्त अध्यापन पद्धती म्हणजे काय ? संस्कृतच्या अध्ययन अध्यापनात आशययुक्त अध्यापन पद्धतीची गरज व महत्व स्पष्ट करा. [12]

किंवा

इ. 9 वी चे संस्कृतचे पाठ्यपुस्तक आदर्श पाठ्यपुस्तकाच्या निकषानुसार आहे का ? मूल्यमापन करा. [12]

प्रश्न 3) पुढीलपैकी कोणत्याही चार प्रश्नांची उत्तरे थोडक्यात लिहा. [16]

- अ) शालेय अभ्यासक्रमात संस्कृत विषयाचे महत्व.
- ब) संस्कृत अध्यापनात चित्रांचा उपयोग करताना कोणती काळजी घ्यावी.
- क) संस्कृत अध्यापनाच्या संशाषण पद्धतीचे फायदे स्पष्ट करा.
- ड) इ. 10 वी च्या कोणत्याही एका घटकासाठी आशय तपासणारे दोन प्रश्न तयार करा.
- इ) 'नीटनेटकेपणा' हे मूल्य संस्कृत अध्यापनातून कसे रुजवाल.
- फ) संस्कृत अध्यापनात तुम्ही 'नाटयीकरण' पद्धतीचा कसा वापर कराल ते स्पष्ट करा.

URDU EDUCATION

سوال نمبر ۱:- مواد طریقہ تدریس کو واضح کرتے ہوئے مواد طریقہ تدریس کے مدارج (Step) واضح کیجئے۔ (12)

(OR)

سوال نمبر ۱:- "وقت کی پابندی" قومی سچتی ان اخلاقی اقدار کو واضح کیجئے۔ بحیثیت استاد ان اخلاقی اقدار کی طلباء میں نشوونما کے لیے آپ کونسے اقدامات کریں گے۔ (12)

سوال نمبر ۲:- اردو زبان کی ساخت بنائیے۔ ہم جماعت کے کسی ایک یونٹ کی جگہ اردو کی ساخت میں واضح کیجئے۔ (12)

OR

سوال نمبر ۲:- معلم اردو کی بنیادی خصوصیات لکھیے۔ ایک قابل معلم بننے کے لیے آپ کن اصولوں کی پابندی کرونگے۔ (12)

(16)

سوال نمبر ۳:- درجہ ذیل میں سے کسی چار کے جواب ۱۳۰ تا ۱۵۰ الفاظ میں لکھیے۔

۱۔ اردو کی درسی کتاب کی خوبیاں و خامیاں لکھیے۔

۲۔ جانچ کی اہمیت و ضرورت۔

۳۔ اردو کی تدریس میں تختہ سیاہ کی اہمیت۔

۴۔ تدریس اردو کے مختلف طریقے (کوئی چار)۔

۵۔ تدارکی و اصلاحی تعلیم کی اہمیت و ضرورت۔

۶۔ اردو زبان کا تہذیبی و ادبی کردار۔

MATHEMATICS EDUCATION

[Max. Marks : 40

- Q1)** a) You are asked to teach the properties of a triangle by using Heuristic method. Explain the use of this method with respect to following points. [8]
- i) Principles
 - ii) Steps
 - iii) Learning experiences
 - iv) Teacher's role
- b) Enumerate limitations of Heuristic method of teaching of Mathematics. [4]

OR

- a) Correlation between volume of a cone and volume of a right circular cylinder is to be taught using experimental method. Explain how will you use the experimental method with respect to following points.[8]
- i) Apparatus and other requirements
 - ii) Procedure
 - iii) Observations to be made by students
 - iv) Teacher's role
- b) What is a 'Unit Plan'? Give its importance. [4]

- Q2)** a) Prepare an online of power point presentation to be used in class IX for unit 'Construction of triangles'. (Approx. 8 - 10 slides). [8]
- b) What are the advantages of technology based lesson over the traditional classroom interactions? [4]

OR

- a) Explain the syntax of concept Attainment Model in brief. [4]
- b) Prepare a lesson plan for teaching 'Polynomials' by concept attainment model. [8]

Q3) Attempt any four of the following : **[16]**

- a) Explain the place of Mathematics subject in secondary school curriculum.
- b) Illustrate with suitable examples the methods of curriculum construction of Mathematics (Any Two).
- c) Analyze the text book of class IX algebra with respect to its -
 - i) External features
 - ii) Content presentation
 - iii) Exercises
 - iv) Activities
- d) Suggest activities to inculcate 'Gender equality' and 'Protection of environment' through mathematics teaching.
- e) Explain with suitable examples various educational technologies that you will use for teaching mathematics at secondary level.
- f) Explain importance of remedial teaching in Mathematics education.

गणित शिक्षण

[एकूण गुण : 40]

प्रश्न 1) अ) तुम्हाला 'त्रिकोणाचे गुणधर्म' हा पाठ्यांशाचे स्वयंशोधन पद्धतीने अध्यापन करावयाचे आहे. गणित अध्यापनाची ही पद्धत खालील मुद्द्यांना अनुसरून स्पष्ट करा. [8]

- i) तत्त्वे
- ii) पायऱ्या
- iii) अध्ययन अनुभूती
- iv) शिक्षकाची भूमिका

ब) गणित अध्यापनाच्या स्वयंशोधन पद्धतीच्या मर्यादा लिहा. [4]

किंवा

अ) शंकूचे घटनफळ व वृत्तचितीचे घनफळ यातील संबंध प्रायोगिक पद्धतीने शिकवावयाचा आहे. प्रायोगिक पद्धतीचा वापर करून हा पाठ्यांश कशा प्रकारे शिकवाल हे खालील मुद्द्यांच्या आधारे लिहा - [8]

- i) उपकरणे व इतर साधने
- ii) कृती
- iii) विद्यार्थ्यांनी करावयाची निरीक्षणे
- iv) शिक्षकाची भूमिका

ब) घटक नियोजन म्हणजे काय ? घटक नियोजनाचे महत्त्व लिहा. [4]

प्रश्न 2) अ) इयत्ता 9 वी च्या 'त्रिकोण रचना' या पाठ्यांशाचे पॉवर पॉइंट सादरीकरण तयार करण्यासाठी आराखडा तयार करा. (अंदाजे 8 ते 10 स्लाईड्स) [8]

ब) पारंपारिक वर्गआंतरक्रीयांऐवजी तंत्रज्ञानाचा वापर करून केलेल्या अध्यापनाचे फायदे कोणते ? [4]

किंवा

अ) संकल्पना प्राप्ती प्रतिमानाचा पदबंध थोडक्यात स्पष्ट करा. [4]

ब) 'बहुपदी' ह्या संकल्पनेचे अध्यापन संकल्पना प्राप्ती प्रतिमानाद्वारे करण्यासाठी पाठ नियोजन तयार करा. [8]

प्रश्न 3) खालीलपैकी कोणत्याही चार प्रश्न सोडवा.

[16]

- अ) माध्यमिक शालेय अभ्यासक्रमातील गणित विषयाचे स्थान स्पष्ट करा.
- ब) गणित अभ्यासक्रम रचनेच्या पद्धती सोदाहरण स्पष्ट करा. (कोणत्याही दोन)
- क) इ. 9 वी च्या 'बीजगणित' या विषयाच्या पाठ्यपुस्तकाचे मूल्यमापन पुढील मुद्द्यांना अनुसरून करा.
- i) बाह्यांग
- ii) आशय सादरीकरण
- iii) स्वाध्याय
- iv) कृती
- ड) गणित अध्यापनातून 'स्त्री-पुरुष समानता' व 'पर्यावरण संरक्षण' विद्यार्थ्यांमधे रुजविण्यासाठी उपक्रम सुचवा.
- इ) माध्यमिक स्तरावर गणिताचे अध्यापन करण्यासाठी विविध तंत्रज्ञानाचा वापर कशा प्रकारे कराल हे सोदाहरण स्पष्ट करा.
- फ) गणित अध्यापनात उपचारात्मक अध्यापनाचे महत्त्व स्पष्ट करा.

SCIENCE EDUCATION

[Max. Marks : 40]

Q1) Explain Laboratory Method of teaching science with the help of following points. [12]

- a) Nature
- b) Step involved.
- c) Role of Teacher.

OR

Explain with suitable example in science, the steps of Inquiry Training Model. Write the benefits of Inquiry training model in learning process. [12]

Q2) Which are the criteria of Good Text Book? Evaluate any one science text book of VIth to Xth standard according to same criteria. [12]

OR

Write the importance of Achievement Test in Evaluation Process. Explain the concept of remedial teaching. How will you use remedial teaching in your science Teaching? Illustrate with example. [12]

Q3) Answer any four of the following : [16]

- a) Write importance of science in daily life.
- b) Explain the correlation between science subject and Mathematics subject with example.
- c) How science Exhibition is useful for increasing students interest in science?
- d) Give two topics of science suitable for team Teaching and give reason behind them.
- e) Write the importance of Information Technology Approach in science teaching with example.
- f) Write the importance of system Analysis Approach in science Teaching.

विज्ञान शिक्षण

[एकूण गुण : 40]

प्रश्न 1) विज्ञान अध्यापनाची प्रयोगशाळा पद्धती खालील मुद्द्यांच्या आधारे स्पष्ट करा. [12]

- अ) स्वरूप
- ब) पद्धतीच्या पायऱ्या
- क) शिक्षकाची भूमिका

किंवा

विज्ञानातील एका उदाहरणाने पृच्छा प्रशिक्षण प्रतिमानाच्या पायऱ्या स्पष्ट करा. पृच्छा प्रशिक्षण प्रतिमानाचे अध्ययनप्रक्रियेतील फायदे लिहा. [12]

प्रश्न 2) चांगल्या पाठ्यपुस्तकाचे निकष कोणते ? या निकषांच्या आधारे इ. 6 वी ते 10 वी पर्यंतच्या एका विज्ञान पाठ्यपुस्तकाचे मूल्यमापन करा. [12]

किंवा

मूल्यमापन प्रक्रियेमध्ये संपादन चाचणीचे महत्त्व लिहा. 'उपचारात्मक अध्यापन' ही संकल्पना स्पष्ट करून विज्ञानाच्या अध्यापनात उपचारात्मक अध्यापनाचा कसा उपयोग कराल ते सोदाहरण लिहा. [12]

प्रश्न 3) खालीलपैकी कोणत्याही चार प्रश्नांची उत्तरे लिहा : [16]

- अ) विज्ञानाचे दैनंदिन जीवनातील महत्त्व लिहा.
- ब) विज्ञानविषय व गणित विषय यातील समवाय सोदाहरण स्पष्ट करा.
- क) विद्यार्थ्यांची विज्ञानातील अभिरुची वाढविण्याकरिता विज्ञान प्रदर्शनाचा कसा उपयोग होईल ते लिहा.
- ड) सांघिक अध्यापनाद्वारे शिकविणे योग्य होईल असे विज्ञानातील कोणतेही दोन घटक सांगून त्यांची कारणमीमांसा द्या.
- इ) विज्ञानाध्यापनात माहिती तंत्रज्ञान दृष्टिकोनाचे महत्त्व सोदाहरण लिहा.
- फ) विज्ञान अध्यापनात प्रणाली विश्लेषण दृष्टिकोनाचे महत्त्व सोदाहरण लिहा.

HISTORY

[Max. Marks : 40]

Q1) State meaning and nature of History and explain place of History in School Curriculum. [12]

OR

What are the various methods of teaching History? How you will teach the unit 'Establishment' of 'Swaraj' for std 7th with the dramatization method. How you will prepare for the excutation of the same. [12]

Q2) What is the meaning of the structure? Explain the structure and Characteristic of History. Explain the uses of the structure to the History teacher. [12]

OR

What is the meaning of syllabus analysis? Explain the importance of syllabus analysis in History teaching. [12]

Q3) Answer any four of the following : [16]

- a) Usefulness of the diagnostic testing and remedial testing in teaching History.
- b) Explain the objectives of teaching History.
- c) Explain any four maxims of teaching History, that you can implement, at which stage during teaching.
- d) Explain the characteristics of History teacher.
- e) Which teaching aids are useful for teaching History for lower classes? Explain the importance of the same in teaching?
- f) What is the meaning of concept? Prepare the question with the help of generalisation of 'Non-cooperation movement' for testing values and concept of it.

इतिहास शिक्षण

[एकूण गुण : 40]

प्रश्न 1) इतिहासाचा अर्थ व स्वरूप सांगून इतिहासाचे शालेय अभ्यासक्रमातील स्थान स्पष्ट करा. [12]

किंवा

इतिहास अध्यापनाच्या विविध पद्धती सांगून इ. 7 वी चा स्वराज्यस्थापना हा घटक तुम्ही नाटयीकरण पद्धतीने कसा शिकवाल ? त्याची प्रत्यक्ष कार्यवाही करण्यासाठी तुम्ही कोणती पूर्वतयारी कराल ? [12]

प्रश्न 2) संरचना म्हणजे काय ? इतिहासाची संरचना काढून तिची वैशिष्ट्ये लिहा. इतिहास शिक्षकाला संरचनेचे कोणकोणते उपयोग होतात ते स्पष्ट करा. [12]

किंवा

पाठ्यक्रम विश्लेषण म्हणजे काय ? इतिहास अध्यापनांत पाठ्यक्रम विश्लेषणाचे महत्त्व सांगा. [12]

प्रश्न 3) खालीलपैकी कोणत्याही चार प्रश्नांची उत्तरे लिहा : [16]

- अ) उपचारात्मक व नैदानिक कसोटीची इतिहास अध्यापनातील उपयुक्तता सांगा.
- ब) इतिहास अध्यापनाची उद्दिष्टे स्पष्ट करा.
- क) इतिहास अध्यापनाची कोणतीही चार सूत्रे अध्यापनाच्या कोणत्या टप्प्यावर वापराल ते स्पष्ट करा.
- ड) इतिहास शिक्षकाचे गुण स्पष्ट करा.
- इ) इतिहास अध्यापनांत लहान वर्गांना उपयुक्त ठरणारी शैक्षणिक साधने कोणती ? अध्यापनातील त्यांचे महत्त्व स्पष्ट करा.
- फ) संबोध म्हणजे काय ? 'असहकार चळवळ' या संबोधाचे सामान्यीकरण करून संबोध व मूल्य तपासणारा एक-एक प्रश्न तयार करा.

GEOGRAPHY EDUCATION

[Max. Marks : 40]

Q1) Explain the concept of content cum Methodology? Explain which teaching methods will you use to teach unit - 'India-Forest Resources' more effectively to std V and std X. [12]

OR

Explain the various concepts of Geography. Explain Modern Concept of Geography with the help of suitable diagram and examples. [12]

Q2) Explain various methods of construction of Geography Syllabus. Explain with examples 'Regional Method' and 'Concentric Method' of Geography syllabus construction. [12]

OR

Which are the criteria of a good text-book? Evaluate any one text book of Vth to Xth std. according to same criteria. [12]

Q3) Answer any four of the following : [16]

- a) Explain nature and importance of Remedial Teaching in Geography.
- b) Explain with examples any two maxims of teaching Geography.
- c) Explain with examples the correlation between any two branches of Geography.
- d) Explain any four qualities of a Geography Teacher.
- e) How a Geography Teacher can utilize Internet Facilities for effective learning - teaching of Geography.
- f) How will you use maps and globe for teaching Geography effectively?

भूगोल शिक्षण

[एकूण गुण : 40]

प्रश्न 1) आशययुक्त अध्यापन पद्धतीची संकल्पना स्पष्ट करा. 'भारत-वनसंपत्ती' हा घटक इयत्ता 5 वी आणि इयत्ता 10 वी ला प्रभावीपणे शिकवितांना कोणत्या अध्यापन पद्धतींचा वापर तुम्ही कराल ते स्पष्ट करा. [12]

किंवा

भूगोलाच्या विविध संकल्पना स्पष्ट करा. भूगोलाची आधुनिक संकल्पना आकृतीच्या सहाय्याने सोदाहरण स्पष्ट करा. [12]

प्रश्न 2) भूगोल पाठ्यक्रम स्पष्टीकरणेच्या विविध पद्धती सांगा. 'प्रादेशिक पद्धती व समकेंद्र पद्धती' चे सोदाहरण स्पष्टीकरण करा. [12]

किंवा

चांगल्या पाठ्यपुस्तकाचे निकष कोणते ? या निकषांच्या आधारे इयत्ता 5 वी आणि इयत्ता 10 वी पर्यंतच्या एका पाठ्यपुस्तकाचे मूल्यमापन करा. [12]

प्रश्न 3) खालीलपैकी कोणत्याही चार प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे द्या : [16]

- अ) भूगोलातील उपचारात्मक अध्यापनाचे स्वरूप आणि महत्व स्पष्ट करा.
- ब) भूगोल अध्यापनाची कोणतीही दोन सूत्रे सोदाहरण स्पष्ट करा.
- क) भूगोलाच्या कोणत्याही दोन शाखांचा शाखांतर्गत समवाय उदाहरणांच्या सहाय्याने स्पष्ट करा.
- ड) भूगोल शिक्षकाची कोणतीही चार गुणवैशिष्ट्ये लिहा.
- इ) परिणामकारक भूगोल अध्ययन-अध्यापनासाठी भूगोल शिक्षक इंटरलेटच्या सुविधांचा उपयोग कसा करू शकतात ?
- फ) भूगोल अध्यापन प्रभावी करण्यासाठी तुम्ही नकाशांचा आणि पृथ्वीगोलाचा वापर कसा कराल ?

ECONOMICS EDUCATION

[Max. Marks : 40

Q1) What is correlation? What are the types of Correlation? How will you correlate Economics with History and Geography? [12]

OR

Explain the nature of 'Inductive deductive Method'. How will you use this method for teaching of Economics? Explain with example. [12]

Q2) What are the types of teaching aids? Which teaching aids will you use for teaching of Economics at 9th standard? Why? [12]

OR

Explain the concept of C.C.M. with the help of the following points.[12]

- a) Meaning
- b) Nature
- c) Steps of execution of C.C.M.

Q3) Answer any four of the following : [16]

- a) Explain four internal characteristics of a good Economics Text Book.
- b) What is structure? Explain the importance of the structure of Economics.
- c) Explain the core element 'Removal of social barriers'. How will you inculcate this core element while teaching of Economics?
- d) Explain the importance of 'Dignity for labour'. How will you inculcate this value among your students.
- e) Explain the difference between Achievement test and Dignostic test.
- f) When will you use supervised Learning Method for teaching of Economics?

अर्थशास्त्र शिक्षण

[एकूण गुण : 40]

प्रश्न 1) समवाय म्हणजे काय ? समवायाचे प्रकार कोणते ? तुम्ही अर्थशास्त्राचा इतिहास व भूगोल या विषयांशी समवाय कसा साधाल ? [12]

किंवा

उद्गामी-अवगामी पद्धतीचे स्वरूप स्पष्ट करा. अर्थशास्त्राच्या अध्यापनासाठी या पद्धतीचा वापर तुम्ही कसा कराल ते सोदाहरण स्पष्ट करा. [12]

प्रश्न 2) शैक्षणिक साधनांचे प्रकार कोणते ? इयत्ता 9 वी ला अर्थशास्त्राचे अध्यापन करताना तुम्ही कोणती शैक्षणिक साधने वापराल ? का ? [12]

किंवा

आशययुक्त अध्यापन पद्धती ही संकल्पना पुढील मुद्यांच्या आधारे स्पष्ट करा. [12]

अ) अर्थ

ब) स्वरूप

क) आशययुक्त अध्यापनपद्धतीच्या कार्यवाहीचे टप्पे

प्रश्न 3) खालीलपैकी कोणत्याही चार प्रश्नांची उत्तरे लिहा : [16]

अ) अर्थशास्त्राच्या चांगल्या पाठ्य पुस्तकाची चार अंतर्गत गुणवैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.

ब) संरचना म्हणजे काय ? अर्थशास्त्राच्या संरचनेचे महत्त्व स्पष्ट करा.

क) 'सामाजिक अडसरांचे निर्मूलन' हा गाभा घटक स्पष्ट करा. अर्थशास्त्राचे अध्यापन करताना तुम्ही हा गाभा घटक कसा रुजवाल ?

ड) श्रमप्रतिष्ठेचे महत्त्व स्पष्ट करा. तुमच्या विद्यार्थ्यांमध्ये हे मूल्य तुम्ही कसे रुजवाल ?

इ) संपादन चाचणी आणि नैदानिक चाचणीतील फरक स्पष्ट करा.

फ) अर्थशास्त्र अध्यापनात 'पर्यवेक्षित अध्ययन पद्धतीचा वापर तुम्ही केंव्हा कराल ?

ॐ ॐ ॐ

COMMERCE EDUCATION

[Max. Marks : 40]

Q1) Explain the various types of teaching aids. What teaching aids will you use while teaching the unit 'Bank'? [12]

OR

What is content cum methodology? Explain steps of content cum methodology with example. [12]

Q2) What is correlation? What are different types of correlation? Explain correlation of Commerce with Mathematics and Geography with suitable examples. [12]

OR

Explain the concept achievement test and diagnostic test. Explain the various uses of remedial teaching in commerce with suitable examples.[12]

Q3) Answer any four of the following : [16]

- a) Explain any four internal qualities of good commerce text book.
- b) What is structure? Prepare a structure of any unit of Commerce.
- c) Explain the core element 'Removal of social Barrier'. Write two activities to inculcate it among the students of Commerce.
- d) Explain the maxim 'easy to difficult' with suitable example.
- e) Explain the value 'National Integrity' with suitable examples.
- f) What is content analysis? Explain the need of content analysis in commerce.

वाणिज्य शिक्षण

[एकूण गुण : 40]

प्रश्न 1) शैक्षणिक साधनांचे विविध प्रकार स्पष्ट करा. 'बँक' या घटकाच्या अध्यापनासाठी तुम्ही कोणती शैक्षणिक साधने वापराल ? [12]

किंवा

आशययुक्त अध्यापन पद्धती म्हणजे काय ? आशययुक्त अध्यापन पद्धतीच्या पायऱ्या सोदाहरण स्पष्ट करा. [12]

प्रश्न 2) समवाय म्हणजे काय ? समवायाचे विविध प्रकार कोणते ? योग्य उदाहरणांच्या सहाय्याने वाणिज्याचा गणित व भुगोल विषयाशी असलेला समवाय स्पष्ट करा. [12]

किंवा

संपादन चाचणी व नैदानिक चाचणी या संकल्पना स्पष्ट करा. वाणिज्यात उपचारात्मक अध्यापनाचे उपयोग योग्य उदाहरणांच्या सहाय्याने स्पष्ट करा. [12]

प्रश्न 3) खालीलपैकी कोणत्याही चार प्रश्नांची उत्तरे लिहा : [16]

- अ) चांगल्या वाणिज्य पाठ्यपुस्तकाची कोणतीही चार अंतर्गत गुणवैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
- ब) संरचना म्हणजे काय ? वाणिज्यातील कोणत्याही एका घटकासाठी संरचना तयार करा.
- क) 'सामाजिक अडसरांचे निर्मूलन' हा गाभा घटक स्पष्ट करा. वाणिज्याच्या विद्यार्थ्यांमध्ये हा गाभा घटक रुजविण्यासाठी दोन उपक्रम लिहा.
- ड) 'सोप्याकडून कठिणाकडे' हे सूत्र योग्य उदाहरणांच्या सहाय्याने स्पष्ट करा.
- इ) 'राष्ट्रीय एकात्मता' हे मूल्य योग्य उदाहरणांच्या सहाय्याने स्पष्ट करा.
- फ) आशय विश्लेषण म्हणजे काय ? वाणिज्यात आशय विश्लेषणाची गरज स्पष्ट करा.

INFORMATION TECHNOLOGY EDUCATION

[Max. Marks : 40

Q1) What is Web Based Learning? What are the advantages of Web Based Learning? Enlist limitations of web based learning. [12]

OR

- a) Explain correlation of Information Technology (IT) with other school subjects. [8]
- b) Explain place of I.T. subjects in Secondary and Higher Secondary school curriculum. [4]

Q2) What do you mean by meaningful integration of content and methodology? How is the study of C.C.M. useful for you in the teaching of IT. [12]

OR

- a) Which criteria will you consider while evaluating the Information Technology Text Book. [8]
- b) How will you teach equality and genders and neatness through the subunit 'graphs and charts' of Microsoft Excel. [4]

Q3) Answer the following questions (any four) : [16]

- a) What is the importance of I.T. Laboratory.
- b) Differentiate between BLOG and WIKI.
- c) How is I.T. used for Distance Mode of Education.
- d) 'Practical examination is an important part of evaluation in I.T. subject'. Why?
- e) How as a teacher of ICT will you use video conferencing for better learning teaching interaction.
- f) Which core elements can we inculcate through the unit 'Paint'.

माहिती तंत्रज्ञान शिक्षण

[एकूण गुण : 40]

प्रश्न 1) 'वेब आधारीत अध्ययन' म्हणजे काय ? त्याचे फायदे स्पष्ट करा. वेब आधारीत अध्ययनाच्या मर्यादा लिहा. [12]

किंवा

- अ) माहिती तंत्रज्ञान या विषयाचा इतर शालेय विषयांशी असणारा सहसंबंध स्पष्ट करा. [8]
ब) माध्यमिक व उच्च माध्यमिक अभ्यासक्रमातील माहिती तंत्रज्ञान या विषयाचे स्थान स्पष्ट करा. [4]

प्रश्न 2) आशय आणि अध्यापनपद्धती यांचे अर्थपूर्ण एकात्मीकरण म्हणजे काय ? माहिती तंत्रज्ञानाच्या अध्यापनात आशययुक्त अध्यापन पद्धतीचा अभ्यास तुम्हाला कसा उपयुक्त ठरेल. [12]

किंवा

- अ) माहिती तंत्रज्ञानाच्या पुस्तकाचे मूल्यमापन करताना तुम्ही कोणकोणते निकष विचारात घ्याल. [8]
ब) Microsoft Excel च्या Graph व Charts या उपघटकातून, स्त्री. पुरुष समानता व नीटनेटकेपणा कशा प्रकारे रुजवाल ? [4]

प्रश्न 3) खालीलपैकी कोणत्याही चार प्रश्नांची उत्तरे लिहा. [16]

- अ) माहिती तंत्रज्ञान प्रयोगशाळेचे महत्त्व काय आहे ?
ब) ब्लॉग आणि विकी मधील फरक स्पष्ट करा.
क) दूरस्थ शिक्षणासाठी माहिती तंत्रज्ञानाचा उपयोग कशा प्रकारे केला जातो ?
ड) I.T. विषयाच्या मूल्यमापनात प्रात्यक्षिक परिक्षेचे महत्त्व अनन्यसाधारण का आहे ?
इ) चांगल्या अध्ययन-अध्यापन आंतरक्रियांसाठी Video Conferencing चा वापर, ICT शिक्षक म्हणून तुम्ही कशा प्रकारे कराल ?
फ) पेंट या घटकातून आपण कोणता गाभाघटक रुजवू शकतो ?

